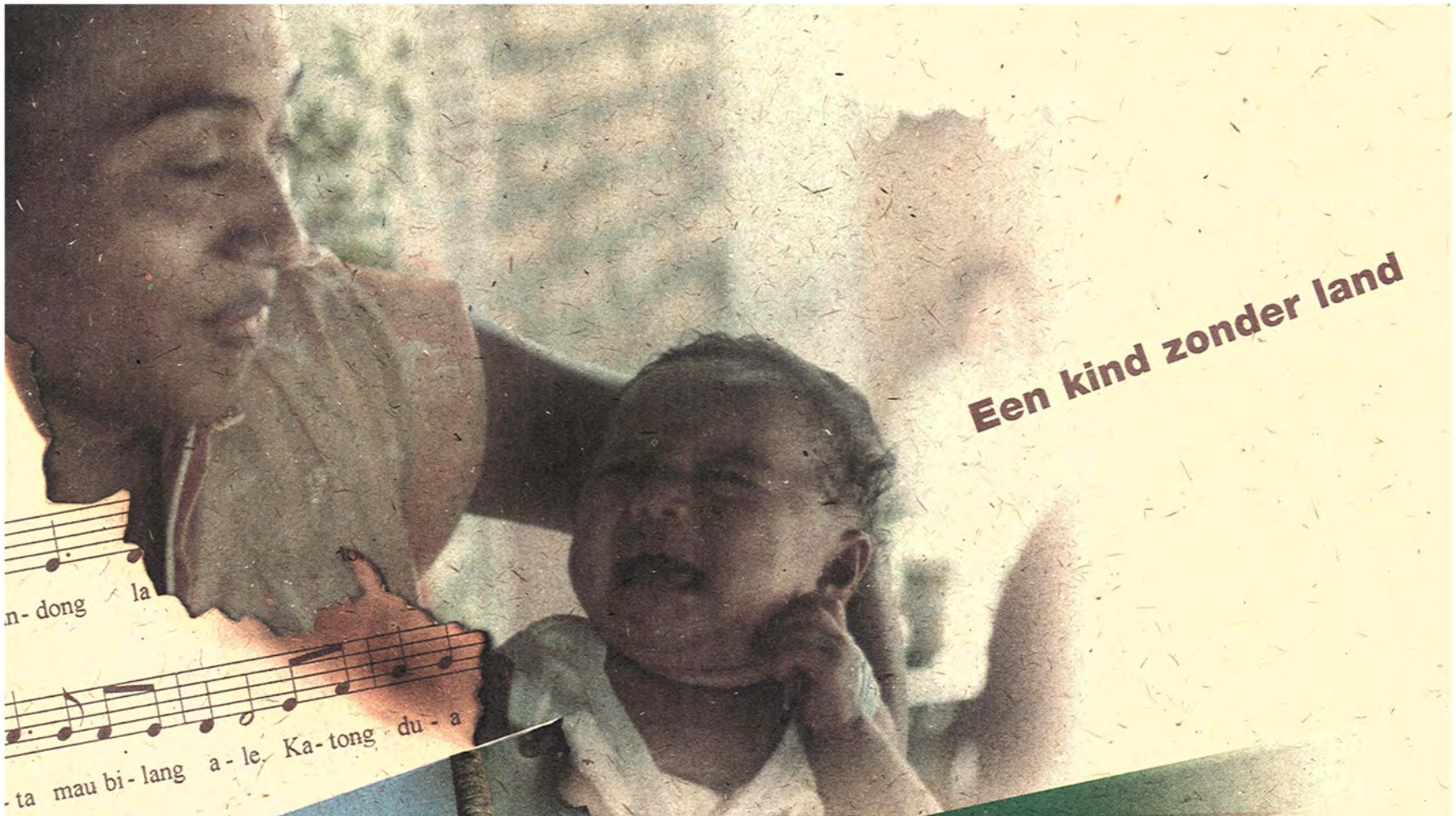

Een kind zonder land

n-dong la
- ta mau bi-lang a-le. Ka-tong du-a

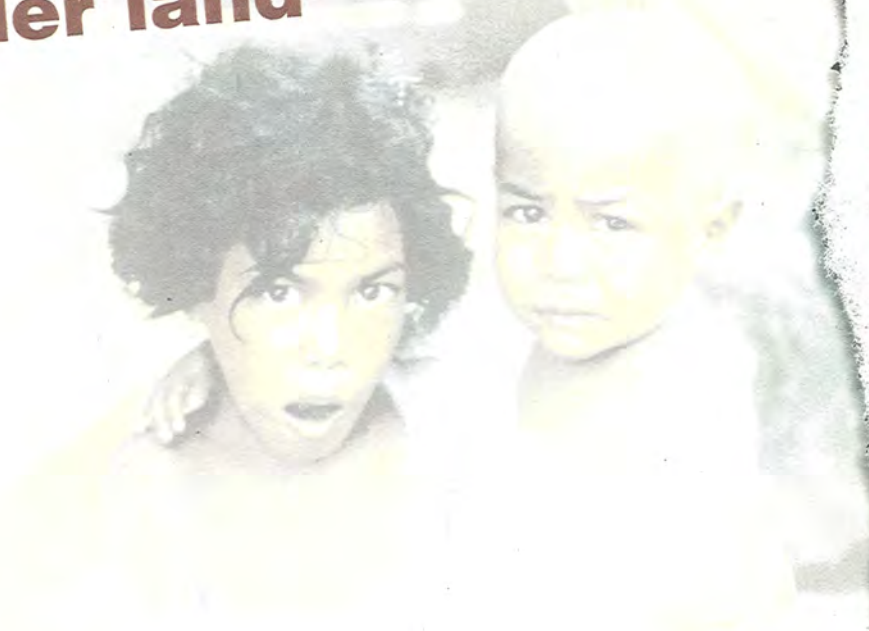
ka-ka
du-a S
hgan-dong e
Ka-tong du-a
gen-dong be-ta gen-dong a-le dju-a

Een kind zonder land is het nieuwjaarsgeschenk van de RMO.
Dita Vermeulen is geïnterviewd door Rien Rouw.

Een kind zonder land

RMO nieuwjaarsgeschenk 2001

T E N G E L E I D E

Nieuws over integratie, over geweld, over minderheden, over identiteit: het komt dagelijks op ons af. Vaak gaat het langs ons heen, maar soms komt het dichtbij. Dat laatste is bijvoorbeeld het geval als je samenwerkt met iemand die zich steeds meer zorgen maakt over de toekomst van haar land van herkomst; die lijdelijk moet toezien hoe haar naaste familieleden worden geplaagd door geweld en huis en haard moeten verlaten.

Zo komt het dat de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling u aan de vooravond van het nieuwe jaar 2001 dit gesprek aanbiedt. Het is het verhaal van Dita Vermeulen, zelf lid van de Raad en wethouder in het stadsdeel Amsterdam Oud Zuid, maar toch eerst en vooral de dochter van haar

Molukse moeder en kind van de familie Kailola uit Ambon. Haar tranen, haar zorgen, haar vragen en haar kritiek markeren voor ons allen een belangrijk vraagstuk bij de overgang naar het nieuwe jaar.

Integratie, minderheden, identiteit, geweld. Het zijn abstracte begrippen, thema's waarover de Raad zich regelmatig buigt. In dit document hebben ze een gezicht. Voor de Raad is dit eens te meer een aansporing om de grote vragen van maatschappelijke ontwikkeling steeds vanuit het perspectief van de burger te bezien. Wij hopen dat ook in het nieuwe jaar weer te doen.

HANS ADRIAANSENS,
voorzitter

We zijn op Bali. Ik heb daar een huis gehuurd waar mijn familie, die daar nu noodgedwongen verblijft, kan komen logeren. We kijken naar een videofilm met beelden van aanvallen op het dorp Tantui, grenzend aan de stad Ambon. De film gaat automatisch over in de boottocht van de filmer en andere vluchtelingen. Mijn nichtje en mijn neefje, allebei twintigers, zaten met hem op die boot, waren erbij in Tantui en zijn gevlucht terwijl hun huis in brand werd geschoten. We zitten dicht bij elkaar, op een ander eiland. Ze vertellen hun verhaal bij de beelden van de video, toch nog met veel humor. Hun ouders, al eerder Ambon uit gevlucht, luisteren en kijken; hun beide tantes uit Holland zitten er als versteend bij.

Het ene moment staat de kerk er nog, het volgende beeld laat zien hoe het dak wordt getroffen. Dan wordt de moskee per ongeluk geraakt, en tenslotte is de kerk een ruïne. En als de grote klap valt, als er vlammen en rookwolken optrekken,

weet ik dat het grote familiehuus verleden tijd is.

En al die tijd hoor ik de rustige golfslag tegen het bootje, van waaruit de filmer

zijn opnames maakt. Eén keer

schudt de camera hevig heen en weer en hoor ik een kreet; een schutter die hem in de gaten heeft, treft de cameraman in het dijbeen.

Dan is daar de grote passagiersboot, midden in de baai. Hij ligt te wachten op de vele, vele

vluchtelingen die door allerlei soorten boten en bootjes worden aangevoerd. Als steeds groter wordende stipjes komen ze vanuit de verte als vliegen op de stroop aangesneld. Als ze hun vracht hebben afgeleverd, schieten de bootjes weer alle kanten op om nieuwe passagiers te halen vanaf de oevers. Tassen worden overgegooid, kinderen worden hoog over hoofden heen gedragen. Oude oma's laten zich gelaten de boot op geleiden.

De film gaat verder, we zijn drie dagen lang op de passagiersboot. Overal liggen en zitten mensen op en tussen de meegenomen tassen, koffers en dozen. Kinderen liggen uitgeput te slapen of doen samen spelletjes. Wie langs het gangpad zijn weg zoekt, doet dat heel voorzichtig en vraagt telkens permissie om over en om mensen heen te stappen. Drie keer per dag is er water te krijgen, wat veel gedrang en opstoppingen teweeg brengt. Er zijn momenten dat iemand zijn gitaar neemt en een lied inzet. Al snel zingt iedereen mee. Jongeren die gevochten hebben, die hebben geprobeerd hun huis, hun wijk te verdedigen, ze zingen uit volle borst mee.

'Gandong-e' hoor ik; de tranen lopen over mijn wangen.

'Gandong-e' brengt een gevoel van verbondenheid tot uiting. Het is één van de liederen die de Molukkers hebben meegenomen naar Nederland. Molukkers, zegt men, zijn vrolijk en zingen graag. Maar ook vechten ze graag, zo zegt men. Het werd gezegd in de Tweede Wereldoorlog en vlak erna,

toen in het voormalig Nederlands-Indië een revolutie uitbrak, toen Molukkers zeer gewaardeerde krachten waren in het Nederlands-Indische leger. Dat Molukkers graag vechten, zegt men nu ook, tijdens de vele onlusten op de Molukken. En dat ze onder alle omstandigheden zingen, blijkt ook.

'Gandong-e' werd acht jaar geleden uit volle borst gezongen. Het was in de stad Ambon, tijdens het afscheidsfeest van de Ambonese plaatsvervangend bupati (resident) van de Midden-Molukken. Velen waren van hem en zijn vrouw gaan houden, maar hij moest nu plaatsmaken voor de definitieve bupati. Een Javaan, dat wel. De geliefde bupati en zijn vrouw, voor wie 'Gandong-e' werd gezongen door christenen én moslims, zitten nu naast me, in mijn gehuurde huis op Bali. Het is mijn neef, die samen met zijn vrouw al eerder van Ambon vandaan zijn gevlucht.

*'Gandong-e' klinkt op een boot vol christen-
vluchtelingen. Hetzelfde lied, slechts acht jaar
later. En niets is er meer heel.*

Het begon in 1998 (maar wat is het begin bij een conflict als dit). In de maand mei van dat jaar moet de president van Indonesië, Soeharto, aftreden na hevige onlusten vooral in Jakarta. Tijdens die onlusten zijn ook de Chinezen het slachtoffer van de volkswoede, zoals trouwens vaker in de geschiedenis van Indonesië is gebeurd. Hun huizen en winkels worden geplunderd en in brand gestoken. En ook kerken moeten het ontgelden, omdat

veel Chinezen christelijk zijn. Dat veroorzaakt de eerste onrust bij de vele Molukse christenen.

De moord van een menigte mensen op enkele christen-Molukse bewakers in Jakarta doet in november 1998 de spanning stijgen, niet alleen in Jakarta maar ook op Ambon. Tot een uitbarsting komt het in januari 1999 als een christelijke chauffeur in het openbaar vervoer ruzie krijgt met een moslim-passagier. Aan het einde van die dag staan overal in Ambon-stad huizen, kantoren, kerken en moskeeën in brand en vechten duizenden mensen in de straten met zwaarden, speren en pijl en boog.

Het conflict breidt zich uit over de rest van de Molukse eilanden. In het begin vechten christelijke Molukkers vooral tegen moslim-migranten, maar al snel kiezen de moslim-Molukkers de zijde van hun geloofsgenoten en ontstaat er een echte 'broederoorlog'. Aan beide zijden zijn inmiddels duizenden doden en gewonden te betreuren. Bovendien zijn tienduizenden hun huizen ontvlucht. Ze vluchten bijvoorbeeld naar andere dorpen, maar ook naar verder weg, naar eilanden als Sulawesi en Bali. Volgens schattingen zijn er nu zo'n 160.000 mensen ontheemd.

Het conflict duurt nog steeds voort. Sinds januari 1999 is er een aantal geweldsgolven geweest, de laatste in september 2000. Het einde is nog niet in zicht.

Maar het is niet altijd zo geweest. Gedurende enkele eeuwen hebben christelijke en moslim-Molukkers in vrede met elkaar geleefd.

“In Indonesië zijn de christenen in de minderheid. Op de Molukken was dat niet zo. Daar was het echt fifty - fifty. Islamieten en christenen gingen wel goed met elkaar om. Als er islamitische feesten waren, dan werden moslims door de christenen van het dorp geholpen en bij christelijke feesten hielpen islamieten mee. Ze hielden rekening met elkaars eetgewoonten en alle andere culturele dingen. Nu is het opeens heel anders. Sinds het ontstaan van de Republiek Indonesië is er veel migratie binnen de republiek geweest en met name vanuit Java. De Javanen moesten echt overal naar toe. In die tijd zijn er meer moslims op de Molukken komen wonen.”

“Toch is het heel lang goed gegaan. Ik herinner me dat ik op een van mijn bezoeken aan Ambon opeens die leuke kleine varkentjes miste, die het straatbeeld zo bepaalden. Op mijn vraag waar ze gebleven waren, hoorde ik dat er een vloedgolf was geweest. En dat die varkentjes toen door het water meegesleurd waren dwars door de grote moskee van Ambon. Vanaf toen werd het houden van varkentjes verboden rond de stad Ambon.”

“De islam is in vroeger tijden verspreid via de handel vanuit het middenoosten. Naarmate handelaren meer de wereld gingen afreizen, brachten zij de islam mee. In Indonesië zie je aan de kustlijn islam-dorpen en islam-

vorstendommen ontstaan. In de Molukken zijn die ook zo ontstaan. Later zijn de Portugezen gekomen, en nog weer later de Engelsen en Nederlanders.

Op een gegeven moment is er een afspraak gemaakt tussen christenen en moslims: ze zouden niet proberen elkaar te bekeren. Zowel de islam als het christendom zijn over het traditionele animisme heen gegaan. Het animisme is als het ware ingepakt in het

huidige geloof. Islamieten en christenen vonden elkaar op die heel oude adat van dezelfde voorouders en in de gebruiken en de cultuur.

Dat ging bijvoorbeeld over de grenzen van de dusuns (de landerijen), en waar de tjengkehboemen (de kruidnagelbomen) stonden.”

“Wat wel gebeurde was dat het Nederlandse bewind zich meer verantwoordelijk voelde voor de christenen. De Nederlanders hebben er ook voor gezorgd dat er in de christendorpjes scholen kwamen, zodat de Molukkers die daar woonden een opleiding kregen. Met als gevolg dat de christenen heel erg lang een voorsprong hebben gehad vanwege hun opleiding.”

Is dit dan misschien een dieperliggende oorzaak van de onlusten die zich nu voordoen?

“Eigenlijk hoor je pas vanaf zo'n twee jaar geleden, de tijd dat Indonesië opener is geworden en er meer gezegd mag

worden, dat de moslims zich achtergesteld voelen. Maar volgens mij klopt het niet helemaal wat zij zeggen. Moslims zijn in de Nederlandse tijd achtergesteld, maar de inhaalslag is wel vanaf de jaren vijftig aan de gang. Vanaf toen hebben de moslims veel functies gekregen, bijvoorbeeld in het bestuur. Maar misschien dat onder minder goed opgeleide mensen het verschil nog wel aanwezig is.”

Een andere factor die een rol speelt in de 'onlusten' is dat vooral veel jongeren weinig perspectief hebben.

“Soeharto heeft tijdens zijn bewind ervoor gezorgd dat iedereen naar school ging. Alleen, niet voor iedereen die van school kwam, was er meteen een baan. Dat gold voor christenen en moslims. De laatste tijd zag je op vliegvelDEN afgestudeerde ingenieurs of doctorandi die loopjongen of zo waren.”

Het conflict op de Molukken is in ieder geval niet goed denkbaar zonder het verval van het Indonesische rijk sinds het eind van de jaren negentig.

“Het hele Indonesië is eigenlijk maar een samenraapsel van verschillende volkeren. Je ziet het ook. De mensen zien er heel verschillend uit. Of Nederlanders nu uit Groningen of uit Limburg komen, ze lijken toch wel een beetje op elkaar. Als je daar rondloopt, zie je het. Menadonees, Molukker, een Papoea, iemand van Java of uit Atjeh; dat kan je zien. Er zitten verschillen in huidskleur, in de vorm van het gezicht, de neus, de vorm van de ogen, het haar (krullen of steil) en ook in lichaamsbouw. Het zijn écht verschillende volkeren.

Al die volkeren mochten hun eigen adat, hun eigen cul-

tuur bewaren in Indonesië. De officiële staatsleer, de Pancasila, ging uit van eenheid in verscheidenheid. Al die verscheidenheid mocht dus, maar wel in een eenheids-

staat, waar eigenlijk Java de baas was. En het leger hield het land in de tang. Nu Java niet meer automatisch de baas is en de dictatoriale trekken verdwijnen, nu beginnen alle volkeren weer voor zichzelf op te komen.”

“Neem bijvoorbeeld Bali. Bali is hindoe en daarom willen ze niet dat de Islam daar komt. Er wonen veel Javanen op Bali, maar de Balinees laat zich absoluut niet onderdrukken. De gouverneur van Bali heeft ook tegen iedereen gezegd: kom maar hier! Daarom zijn er ook zoveel Molukse vluchtelingen op Bali, en waarschijnlijk ook veel Timorezen.”

Als er zoveel nationalisme is, hoe komt het dan dat op de Molukken de strijd tussen twee religies domineert boven de wens om als volk meer onafhankelijkheid te krijgen? Vanaf het begin van de onlusten op de Molukken gaan geruchten dat er provocateurs aan het werk zijn. Zo zou de familie van Soeharto bewust onrust stoken, om te voorkomen dat ze hun macht en rijkdommen verliezen. De huidige president van Indonesië, Wahid, heeft gezegd dat er een kleine groep van generaals en zakenlieden achter zit. Maar echt veel duidelijkheid is er nog niet over deze theorieën.

“Ik denk toch dat er sprake is van een vreemd conflict, dat eigenlijk geïmporteerd is naar de Molukken. In het begin vochten ook alleen de moslim-migranten tegen de christenen. Later kwamen er van andere delen van Indonesië islamitische strijders om hun geloofsgenoten te helpen. Maar het is niet vanuit de religie begonnen. De religie is gebruikt om ons tegen elkaar op te zetten. Nu is het zover dat iedereen, christen en moslim, wel een reden heeft om wraak te nemen op de andere partij. Allemaal hebben ze familie, vrienden, kennissen of bezittingen verloren.”

“Ik verwonder me soms wel over de opkomst van de islam die je, vind ik, overal ziet. In Indonesië bijvoorbeeld zag je een paar jaar geleden dat steeds minder vrouwen de traditionele sarong en kabaya gingen dragen.

Steeds meer gingen ze over op de islamitische dracht. Maar ook in Nederland zie je dat

bijvoorbeeld meer Marokkaanse jongeren opeens protesteren vóór Irak en tegen Israël. Kennelijk speelt er iets van een mondiale solidariteit die via het geloof naar elkaar wordt geuit.”

“Sommige mensen vrezen dat Indonesië een islamitische staat zal worden. Tot nu toe zijn alleen Indonesië en Turkije nog staten met een omvangrijke islamitische bevolking die geen islamitische grondwet hebben. Vroeger hoorde bijvoorbeeld Pakistan daar ook bij, maar dat land heeft nu de islamitische wetten ingevoerd. De vraag is of Indonesië nu ook die richting op zal gaan.”

“Op dit moment ben ik bijna rigide met mijn mening over de islam. Ik kan er met moeite positief over denken, maar het helpt als op mijn spreekuur een imam komt en wij over de islam komen te praten. Het helpt mij als hij mij uitlegt dat nergens op deze wereld op dit moment een jihad is en dat mensen het woord misbruiken. Ik heb hem gevraagd of het waar is dat Jihad-strijders wanneer ze gedood worden in de strijd, meteen die prachtige hemel in komen. En dat, als ze ongedeerd terugkomen, ze alles

mogen doen wat ze willen, van lekker eten tot aan verkrachtingen toe. Hij was geschokt en zei: dat is absoluut niet waar. Dat is natuurlijk misbruik maken van een geloof.

Eigenlijk praten wij niet genoeg met moslims. Het heeft mij heel goed gedaan om er met de imam uit de Pijp in Amsterdam over te kunnen praten, want ik begon zelf ook een beetje gek te worden. Er wordt zoveel verteld. Tegelijk voel ik me weer helemaal thuis als ik in Indonesië de omroeper van de moskee de mensen hoor oproepen tot het gebed.”

De wedstrijden om het Europees kampioenschap voetbal worden ook in Indonesië gevolgd. De jonge generatie van de familie is zonder uitzondering voetbalgek. Als we van hieruit bezorgd opbellen naar Jakarta om het laatste nieuws te horen van de situatie op Ambon, krijgen we ook de vraag om Oranje voetbalshirts mee te geven aan wie er op dat moment richting Jakarta, Semarang, Bogor of Bali gaat. Daar zijn mijn familieleden op dit moment te vinden. Ajax-shirts zijn ook altijd welkom.

Als ik onverwachts mijn ernstig zieke neef op Bali wil bezoeken, heb ik nauwelijks tijd om presentjes te kopen. Dus val ik terug op de Ajax-petten. Natuurlijk heb ik in vorige jaren ook al die petten meegenomen, maar het zou me niet verbazen als die op Ambon zijn gebleven! Ik koop in de Ajax-winkel een rode en een zwarte pet, een babypakje voor de baby die er aan komt over een paar maanden, een t-shirt en een zwembroekje voor de jongsten van 2 en 4 jaar. Ik kan voor mijn nicht einde-

lijk het groene mantelpakje meenemen dat ik al bijna drie jaar geleden gekocht heb. Omdat de situatie toen al begon te rommelen, wilde mijn familie voor mijn veiligheid niet dat ik eerder zou komen. Ik koop nog een rose en een wit t-shirt voor mijn nichtjes.

Ze zijn er heel blij mee als ze de pakjes openmaken. Toch zie ik een aarzeling bij mijn nichtje als zij het witte t-shirt aantrekt. “Straks denken ze dat ik een Atjang ben”, zegt ze grijnzend. Haar zusje zet de rode pet op: “En van mij zien ze dat ik een Obed ben!”, roept ze. Atjang en Obed zijn jongensnamen, maar gelden nu als aanduiding voor moslims respectievelijk christenen.

Op Ambon doen de moslims witte kleren aan als ze gaan vechten. En de christenen tooien zich in iets roods of doen een rode band om hun haar. Hun moeder staat het groene pakje heel mooi. Ze bekijkt zichzelf in de spiegel en kijkt haar man aan. “Heel goed”, zegt hij, “als we misschien een keer weer moeten praten met hen, dan kan je dit aan, een soort vredesgebaar”. En tegen mij: “groen is de kleur van de islam”.

Is er op de Molukken dan geen verlangen bijvoorbeeld naar een zelfstandige staat of een autonome deelstaat binnen een federatie?

“Volgens mij willen de meeste Molukkers meer onafhankelijkheid, niet zozeer binnen een eigen staat maar binnen een federaal verband. Ik denk ook niet dat er veel aanhangers van de Republik Maluku Selatan (RMS) zijn.

Er waren misschien wel RMS'ers, maar die zetten zich vooral af tegen het Javaanse bewind.

De RMS is vooral in en uit Nederland gepropageerd. Op Ambon worden de christenen wel voor RMS'ers uitgemaakt en ze krijgen te horen dat ze steun krijgen uit Nederland. Dat wordt dan weer politiek misbruikt.

Wat ik wel hoor, is dat in de toekomst de Molukken zich zullen losmaken van Indonesië, net als andere volken.

Maar ze zullen niet zelfstandig worden maar zich opsplitsen; sommige delen zullen zich aansluiten bij Sulawesi en andere bij Irian Jaya."

Dat de RMS vooral vanuit Nederland wordt gepropageerd, is eigenlijk niet zo verwonderlijk. Veel RMS'ers zijn in 1951 naar Nederland gekomen, toen het Indonesische leger het jaar daarvoor de Molukken hardhandig tot de orde van de nieuwe Indonesische republiek riep. De guerrillastrijd die daarna op de Molukken werd gevoerd, eindigde in 1966 met de executie van de tweede RMS-president. De Indonesische staat en het leger onderdrukten vervolgens elk verlangen naar meer onafhankelijkheid.

De Molukkers die naar Nederland kwamen, zo'n 4000 militairen met hun gezinnen, maakten deel uit van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL). Ze hadden zij aan zij met de Nederlanders gevochten, niet alleen tegen de Japanners maar ook tegen de troepen van de in 1945 uitgeroepen Indonesische republiek.

In 1949 werd het KNIL opgeheven. De Molukse KNIL-militairen kozen er begrijpelijkerwijs niet voor om deel uit te gaan maken van het Indonesische leger, maar wilden als burger terug naar de Molukken. Dat wilde de Indonesische regering weer niet, omdat op de Molukken de RMS was uitgeroepen. De KNIL-soldaten zouden de RMS zeker steunen. Daarom haalde de Nederlandse regering de Molukse KNIL-militairen naar Nederland, op tijdelijke basis. De regering verwachtte dat de situatie in Indonesië na verloop van tijd wel weer normaal zou worden. De Molukkers dachten terug te gaan als de RMS de strijd had gewonnen.

Het liep echter geheel anders.

"De Molukkers houden van oudsher een regel in ere: wat je belooft, dat moet je doen. Trouw en belofte zijn onwaarschijnlijk belangrijk in de Molukse cultuur.

Misschien dat het nu een beetje minder geworden is, maar in de 'Nederlandse tijd' gold dat nog erg sterk. De KNIL-soldaten hadden trouw beloofd aan Koningin Wilhelmina (niet aan de regering) en zijn

ook heel Oranjegezind. Ze konden dus niet overstappen naar het Indonesische leger.

Een belofte aan iemand, bijvoorbeeld voor wie je strijdt, is veel belangrijker dan of je een broer of zuster bent. Als je zo'n belofte niet nakomt, zal er iets ernstigs met je gebeuren. Er hebben toen heel veel broers en familieleden

tegenover elkaar gestaan. Die tragiek ken ik ook in mijn eigen familie. Heel lang zijn daar vetes geweest omdat de ene kant koos voor Indonesië (voor Soekarno) en de andere kant voor Holland (en later de RMS).

Toen de Molukkers in Nederland kwamen, heeft de

Nederlandse regering beloofd dat het maar kort zou zijn. Heel lang (en nog steeds) hoor je Molukkers dan ook zeggen: Nederland heeft beloofd dat wij maar een halfjaar in Nederland zouden zijn en dat wij daarna teruggebracht zouden worden naar Ambon.

Vijfentwintig en soms dertig jaar na aankomst, kon je in Molukse gezinnen lege kledingkasten vinden omdat alles alvast in kisten en dozen was verpakt. Ze zouden immers toch elk moment terug kunnen gaan. Dat vind ik echt tragisch. De eerste generatie heeft heel lang gedacht: we gaan terug.”

Maar niet alleen de eerste generatie stelde haar leven in dienst van de terugkeer. Ze bracht dat ideaal ook over op de jeugd.

“Ik behoor tot die groep mensen die een goede opleiding moest volgen om op de Molukken tot het kader te gaan behoren. Ik ben, net als veel van mijn generatiegenoten, opgevoed met het idee: je moet voor je volk gaan werken. De opleidingen die we volgden, waren gericht op Ambon. Er zijn er bijvoorbeeld die aan de Tropische Landbouwhogeschool in Deventer hebben gestudeerd. Ik had rechter moeten worden. Dat was voor mij bedacht.”
“Het ging niet zo ver dat ze hier de posten al verdeelden, maar mijn moeder en de mensen die RMS-minded waren bedachten wel: ‘we hebben die en die mensen nodig’.”

“Ik denk eigenlijk dat mijn moeder mij daar niet meer op heeft aangesproken vanaf het moment dat ik mijn eerste kind kreeg. Hij is dertig jaar geleden geboren, dus dat betekent dat ze twintig jaar lang (vanaf mijn negende jaar, toen ik hier ben gekomen) erop heeft gehamerd. Maar vanaf dat moment was het over. Ze is wel zoals zovelen in de RMS blijven geloven, maar niet meer in de zin dat ze iemand aansprak om een bepaalde taak op Ambon te gaan doen.”

“Ik heb zelf ook heel lang geloofd dat ik op Ambon een functie zou gaan vervullen voor de RMS. Ik kan niet precies zeggen wanneer ik van dat geloof ben gevallen. Ik begon informatie van de Indonesisch-gezinde kant te krijgen, vond dat er toch wel een eenzijdig verhaal over de RMS werd verteld. Maar ik heb wel erg lang voor de RMS gewerkt en mij ervoor ingezet. Ook al had ik toen zoiets van: ik geloof er niet zo heel erg meer in Ik heb er ook een hele tijd NIET meer in geloofd. Tot een paar jaar geleden. Toen werden over de hele wereld allerlei kleine onafhankelijke staten uitgeroepen. ‘Wie weet’, dacht ik, ‘kan het toch’. Daar heb ik mij ‘schuldig’ aan gemaakt, dat ik dat de afgelopen jaren heb gedacht.”

“Ik heb een tijd lang dus alles gedaan òf voor mijn land als we er terug zouden zijn, òf om hier in Nederland voor de Molukkers te werken. Ik ben bijvoorbeeld pedagogiek gaan studeren om voor Molukse kinderen te gaan zorgen. Dat heeft alles te maken met de manier waarop ikzelf ben opgegroeid. In twee werelden. Thuis kreeg ik een vreselijk gedisciplineerde Molukse opvoeding. Ik moest alles weten van de adat en zo. Buitenshuis zat ik op een Friese school en sprak ik Fries. Mijn moeder heeft mij zo ongeveer de Friese samenleving ingeschopt. Dit met het idee: Je moet

het hier maken, dus je gaat hun taal leren spreken en je gedraagt je zoals zij het willen, maar vergeet niet dat je een Molukse bent.

Toen ik met mijn studie bezig was, in Amsterdam, kwamen de gijzelingen. Vlak achter onze faculteit vond de gijzeling op het Indonesische consulaat plaats. Daar liep ik toen met mijn zootje langs. Hij vroeg: 'Mama, wat gebeurt daar allemaal?' Ik vertelde dat oma ook altijd gedacht heeft dat wij ergens anders heen zouden gaan. Toen dacht ik: 'Ik ga niet voor de kinderen werken. Ik ga voor de jongeren werken, want die zitten nu heel erg lastig.' Daarom heb ik sociale pedagogiek gestudeerd, gericht op de Molukse jongeren."

Behalve met de opvoeding lijkt de verbondenheid met de Molukse zaak alles te maken te hebben met de manier waarop de Molukkers gemeenschappen hebben gevormd. Die manier is terug te voeren op oude tradities, maar ook op de wijze waarop de Molukkers de eerste jaren in Nederland doorbrachten.

"In Nederland aangekomen, woonden we eerst in een kamp. Maar mijn vader mocht als Nederlander al snel in een huis gaan wonen, en mijn moeder en ik gingen mee. De Molukkers bleven in de kampen wonen. Dat waren oude concentratiekampen als Westerbork en Kamp Vught, die overigens andere namen kregen, Schattenberg en Lunetten. Als kind ging ik heel vaak naar de kampen. Al mijn vakanties bracht ik in kampen door, natuurlijk. Dat was een onderdeel van het leven in twee

werelden. In Schattenberg waren wij als kind bang voor sommige barakken. Dan dachten wij dat we daar mensen hoorden huilen en kreunen. We konden er soms niet van slapen.

Later hoorden we wat er in het verleden daar allemaal was gebeurd. Dat in diezelfde barakken de Joden hadden gewoond. Je kunt het geloven of niet, maar we voelden het gewoon. Als ik het niet was, was het wel iemand anders. We hoorden de mensen die waren weggevoerd." "Nu heet Schattenberg weer Westerbork. En in de geschiedenis die tegenwoordig in het kamp wordt tentoongesteld, is jammer genoeg niet meegenomen dat daar zoveel jaar Molukkers hebben gewoond."

"Pas veel later, vanaf de jaren zestig, zijn de Molukkers in groten getale in steden en dorpen gaan wonen, vaak bij elkaar in specifieke wijken. Daarnaast waren er Molukkers die net als wij 'buiten' woonden, tussen de Nederlanders. Nog steeds is het zo dat je als Molukker of in 'de wijk' woont of 'buiten'. Veel Molukkers uit de tweede generatie kiezen er nu weer voor om in de wijk te gaan wonen. Dat is toch wel lekker makkelijk. Oma, oom en tante zijn dan in de buurt."

"Maar ook als je buiten woonde, kwam je vaak in de wijken. Voor familie, voor vrienden, bij bruiloften en begravingen en bij doopfeesten en belijdenissen. Dat soort gelegenheden werd, en wordt trouwens nog altijd, groots opgezet. Daar komen niet alleen familieleden en vrienden, maar ook (oud-)dorpsgenoten. Voor Molukkers is namelijk niet alleen de familie van belang, maar ook het dorp waar je vandaan komt. Je hebt een bepaalde familienaam en die familie komt oorspronkelijk uit een bepaald dorp. Dat dorp heeft altijd met minimaal één ander dorp een verbond gesloten (vroeger, heel vroeger, eeuwen geleden).

Dat heet dan pela. Het dorp waarmee je een pela had, moest je altijd helpen, in oorlogen, in armoede of in nood. Soms was de pela zelfs sterker dan de bloedband; je mocht dan niet met elkaar trouwen. Daar stonden sancties op. Dat gaat tot nu toe door.

Ik denk dat het echt pas van de laatste tijd is dat als de ene Molukker aan de andere Molukker vraagt: 'waar kom je vandaan?', dat hij 'Tiel' zegt, of 'Assen'. Maar normaal zou hij een dorp op Ambon noemen. Dan kon je elkaar plaatsen. Vroeger, in de dorpen op Ambon, wist je dan tenminste met wie je niet mocht trouwen, met wie je moest vechten of wie je moest helpen.

Hier in Nederland is iedereen na aankomst door elkaar neergezet. Toen zijn de Molukkers zich gaan organiseren rond hun afkomst; dus je kreeg allemaal jaarlijkse bijeenkomsten (kumpulans) van een bepaald dorp. Je ziet dat mensen in Nederland, afkomstig van dorp A, de mensen helpen in hun dorp op Ambon; een vorm van particuliere ontwikkelingshulp die echt omvangrijk is. Er is bijvoorbeeld met bijdragen van zo'n gemeenschap waterleiding aangelegd of elektriciteit. Vooral kerken zijn met die gelden gebouwd en ingericht.

Die onderlinge hulp gaat ver. Kort geleden bijvoorbeeld is één van de treinkapers overleden. Hij was nog maar vijftig en liet zijn vrouw en nog jonge zoon achter. Hij kwam oorspronkelijk van een dorp van het eiland Ceram. Er waren zo'n kleine duizend mensen op die begrafenis. Die geven allemaal een envelop met inhoud. Van het geld dat je daaraan overhoudt, kan je je kind naar school laten gaan. Of je kunt daar de begrafenis van betalen. Daar zorgt die gemeenschap dus voor."

Maar behalve dorpsgemeenschappen werd er ook een 'nationale' Molukse gemeenschap onderhouden.

"Die nationale gemeenschap heeft zich een tijdlang rond de RMS geformeerd. We kwamen allemaal op 25 april naar Den Haag. Ik ken de tijden nog dat er zo'n 15 tot 20 duizend mensen waren. Die aantallen hebben ze een periode niet meer gehaald, maar de laatste tijd is er weer een opleving. De RMS is nu één van de stromingen. We zijn nu veel meer geïndividualiseerd, veel meer versplinterd. Het zijn nu weer de oude dorpen en de pela-verbintenissen die ons binden. Er zijn veel kleine organisaties die zich bezighouden met dat soort ontwikkelingshulp. Maar daarnaast blijf je een soort van nationaal gevoel houden; je komt van de Molukken, je hoort bij dat volk."

Ook de kerken zorgen voor onderlinge verbondenheid.

"De dominee is altijd een belangrijk iemand geweest. De Molukse samenleving is gebaseerd op een legerstructuur, een hiërarchische structuur. Wat de dominee zei, dat moest ook gebeuren. De kerken zijn niet meer zo vol als vroeger, de tweede en de derde generatie zijn veel minder kerks dan vroeger. Maar nu hebben we allemaal wel iemand om verdrietig over te zijn. In de wijken komen mensen vaak bij elkaar om te bidden voor hun familie daar. En ze zingen veel, net als op Ambon; maar daar zingen ze ook voordat ze gaan vechten. Als ik ze zie zingen op documentaires, krijg ik kippenvel. Ze leggen zoveel in een lied. De christenen op de Molukken vereenzelvigen zich met de Joden uit de tijd van de bijbel; die zien ze als hun grote voorbeeld."

Hoe zit het dan met de Molukse moslims in Nederland? Het waren er maar weinig, maar in 1951 zijn er ook islamitische KNIL-soldaten naar Nederland gekomen. Aanvankelijk woonden ze samen met de christenen in de kampen. Maar er ontstonden spanningen. Niet zo verwonderlijk als je je bedenkt dat de Molukkers dicht op elkaar leefden, met grote gezinnen samen in barakken, terwijl ze bijvoorbeeld niet mochten werken. Op een gegeven moment is besloten om de moslim-Molukkers in een apart kamp te huisvesten. Van daaruit zijn ze later onder meer naar aparte Molukse moslimwijken verhuisd, in Ridderkerk en Waalwijk.

“Ik ken wel moslim-Molukkers, maar niet veel. Ik kwam vroeger voor mijn werk wel eens in Ridderkerk, maar verder nauwelijks. Maar wat we nu als christenen en moslims hier in Nederland proberen, is om niet uit elkaar gespeeld te worden. Het is ons gelukt om te blijven denken: ‘het conflict is niet om de religie begonnen. De religie is gebruikt om ons tegen elkaar op te zetten’. We organiseren daarom samen stille tochten. En er is een stichting ‘Help Ambon in nood’, door islamieten en christenen opgericht. Maar het is nu toch steeds moeilijker om samen te werken. Families op de Molukken worden bedreigd omdat hun familieleden hier samenwerken. Een maand of wat geleden hebben we met een aantal vrouwen een stille tocht in Amsterdam georganiseerd. Een jaar geleden was dat ook zo. Toen liep ik hand in hand met een moslimvrouw vooraan. Nu liep ik er weer, maar nu liepen wij niet hand in hand. Wel naast elkaar, maar niet meer hand in hand. Ik heb het verschil gevoeld; zij waarschijnlijk ook. We hebben gewoon naast elkaar gelopen en met elkaar gepraat, maar ik merkte toch dat er iets verschillends was. Niettemin had mijn familie op Bali

gehoord dat ik zo met een Islamitische vrouw in een optocht had gelopen. Ik was nauwelijks uit het vliegtuig toen het al tegen mij werd gezegd. Ze vonden het goed dat ik dat deed. ‘Heel goed van je’, ‘heel goed van je’. ‘We moeten laten zien dat het toch van buiten Ambon komt, dat het daar begonnen is’.

Wat we hier doen, slaat daar terug. Dat weten ze onmiddellijk met de huidige communicatiemiddelen. Het heeft geen enkele zin om hier ook zo’n conflict te krijgen. Daarom hebben we steeds bij stille tochten gezegd: ‘Houd die RMS-vlag weg’. Daarom zijn we opgehouden met witte lakens te lopen, want wit wordt immers met de islam geassocieerd. Er zijn daar zulke erge dingen gebeurd, en toch zijn hier geen acties tegen elkaar georganiseerd.”

Ook in Nederland hebben de onlusten veel losgemaakt onder de Molukkers. Er blijkt een diepe verbondenheid met het moederland te bestaan, niet alleen in de eerste en tweede generatie, maar ook onder jongeren van de derde generatie. Waar komt die verbondenheid vandaan?

“Voor alle Molukkers geldt dat ze aanspraak kunnen maken op familiegrond. Zoals mijn familie, de Kailola’s, in Ambon-stad erfgrond bezit met een huis erop. Die grond blijft van hen. Daarnaast had onze familie nog een huis met grond gekocht. Beide huizen zijn overigens tot de grond toe afgebrand.

Veel Molukkers voelen zich nauw verbonden met de grond. Neem mijn moeder. Nadat president Manusama gecremeerd was, zei ook mijn moeder dat ze gecremeerd wilde worden. Ik schrok me dood! Ik zei: ‘Mam, hoe kan dat nou? Waar moet ik dan met u praten?’ Mijn moeder zei toen: ‘In de eerste plaats praat ik ook met mijn moe-

der en die is hier ook niet en in de tweede plaats heb ik niets met deze grond'. Dat zei ze zo'n tien jaar geleden. Toen dacht ik: 'Ze heeft gelijk, ze heeft niets met deze grond'. Ik heb haar toch om kunnen praten en ze ligt nu naast een Molukse oom en tante. Maar een paar dagen vóór ze overleed zei ze: 'Je weet toch dat ons familiegraf vernietigd is op Ambon'? Toen zei ik: 'Dat weet ik. Wilde u daarheen gebracht worden?' 'Nee', zei ze, 'dat kan toch niet! Moet je zien hoe de situatie daar is!' Toen ik haar had uitgelegd waar haar laatste rustplaats zou zijn en dat mijn lichaam daar later ook zal worden bijgelegd, werd ze rustiger. Toch had ze weer even dat gevoel van: wat moet ik nou met deze grond?

Nog een andere verhaal over mijn moeder. Toen ze voor het eerst weer terug naar Ambon ging, zei ik: 'Moet u de grond niet kussen?' Mijn moeder zei: 'Doe niet zo gek, ik ben de paus niet'. Maar ze deed toch even haar schoenen uit en ging met haar voeten door het zand lopen.

'Waarom doet u dat', vroeg ik en zij antwoordde, 'Ik wil de grond voelen'.

Ik zie deze verbondenheid met de grond ook bij andere volkeren die een band met de aarde, met het land hebben. Ik weet bijvoorbeeld van veel Marokkanen dat ze een huis in Marokko hebben en daar ook begraven willen worden."

Voor de eerste generatie is deze verbondenheid niet zo vreemd. Maar hoe zit het met de tweede generatie?

"In 1982 ben ik voor het eerst teruggegaan naar de Molukken, met m'n moeder. Ik was nog nooit op Ambon geweest, maar had er natuurlijk alles over gehoord. Ik zag nu wat mij altijd was verteld. En ik kwam voor het eerst in contact met mijn familie, ook met de familie die in de jaren veertig voor Soekarno had gekozen. Jarenlang hadden wij daarom geen contact met elkaar. Met de andere familieleden zijn wel brieven gewisseld en ik vermoed dat mijn moeder ook wel kleding stuurde. Sinds 1982 ben ik ongeveer iedere twee jaar terug geweest.

De afgelopen twee jaar ben ik, denk ik, onder andere ziek geworden omdat ik besepte dat ik waarschijnlijk niet meer op Ambon terecht zou komen. Ik wilde toen zelfs niet meer naar Indonesië. Ik wilde toen niets meer en dat heeft mij behoorlijk ziek gemaakt. Naarmate ik ouder word, heb ik ook veel meer heimwee gekregen. Toen het zo erg op Ambon was, heb ik nachtmerries gehad van: 'Ik ben m'n land kwijt'. Dat gevoel had ik ook toen mijn moeder dit voorjaar overleed. Toen dacht ik nog een keer: 'Nu is de band met Indonesië helemaal doorgesneden'. Maar een paar weken geleden ben ik naar mijn familie op Bali geweest en dat heb ik heerlijk gevonden. Daar ben ik buitengewoon rustig van geworden. Ik weet nu: Mijn band met Indonesië is niet verbroken door de dood van mijn moeder. Ik ben zélf ook een kind van dat land."

Wat is het vreemde extra iets waar we naar verlangen, niet gewoon fysiek welbehagen, maar het gevoel van volledig thuishoren in deze wereld? Dat houdt in dat we ons meestal niet thuis voelen als we zo bezig zijn met het zoeken naar troost. We leven gescheiden van de natuur, van de wereld om ons heen, in een staat van vervreemding, zoals dat ooit heette, al klinkt dat wat zwaar. Maar we voelen dat we losstaan van wat we echt zijn en daarom is dat thuishoren zo belangrijk voor ons. We voelen allemaal de behoefte om terug te keren tot wat we echt zijn om daar rust te vinden. Dat verstaan we onder troost. Vooral de moderne mens hongert naar een gemeenschap die verder gaat dan de levenden, die ons opneemt in de hele tijdsperiode van onze soort, ook van de doden en de ongeborenen. Omdat de moderne mens door zijn beschaving een soort van nomade is geworden. Hij is in beweging gekomen door het gemak waarmee je je verplaatst tussen verschillende ruimtes, tussen verschillende ideeën en vormen van vermaak. Niets biedt rust of bindt je op een plaats. En terwijl al die beweging plaatsvindt, groeit er een steeds sterker verlangen om stil te staan, om toe te kijken, je een met dingen te voelen, om tot het land weer te keren ...

Fragmenten uit 'Van de schoonheid en de troost':

Roger Scruton in gesprek met Wim Kayzer

Een deel van de tweede generatie is nog geboren op de Molukken. Van hen kun je nog zeggen dat ze teruggaan naar hun land van herkomst. Maar de jongeren van de

derde generatie zijn allemaal in Nederland geboren. Voelen zij zich ook verbonden met de Molukken?

“Aan het eind van de jaren zeventig, na de gijzelingen, heeft de Nederlandse regering een overeenkomst met de Molukkers gesloten. Daarvan was een onderdeel een jaarlijkse vergoeding. Maar ook mochten mensen repatriëren met behoud van sociale rechten. Vanaf die tijd is men aan het reizen gegaan naar de Molukken. In het begin alleen op hoogtijdagen, en dan mocht er bijvoorbeeld maar één kind mee. Want het kostte toch veel geld en je kon daar niet met lege handen aankomen. De laatste jaren voor het conflict gingen er hele gezinnen, ook in de zomervakantie. De kinderen leren de familiegrond en het huis kennen en weten nu waar opa, oma, oom en tante wonen. Dat maakt dat je veel meer emotioneel betrokken bent bij de Molukken dan wanneer je het alleen uit verhalen hebt. Maar verder hebben de ouders hun kinderen weinig verteld over de tijd van de gijzelingen. Veel jongeren nemen hun ouders nu kwalijk dat ze maar nauwelijks weten waarom opa zo knorrig is en zich nog altijd militair voordoet. In de afgelopen tien jaar wilde men een goed leven hebben, meedoen in de economie en op vakantie naar Ambon, waar je alleen de leuke dingen ziet. Nu is er een soort revival in de derde generatie. Jonge mensen willen meer weten over hun afkomst. Ze dragen bomberjacks met het RMS-embleem, zoals jeugdgroepen wel meer doen. De RMS geeft hun een identiteit. Jongeren hebben dat nodig.”

“Wat mijn eigen kinderen betreft: Mijn zoon was zes toen de kapingen plaatsvonden. Hij zat op school in Amsterdam en kwam met een blauw oog thuis. Hij had gevochten omdat ze zijn oma niet mochten beledigen.

Kennelijk werd er op het speelplein iets gezegd over Molukkers. Mijn zoon heb ik ook van jongs af aan meegenomen naar de wijken. Mijn dochter heeft die bezoeken aan de wijken minder vaak meegemaakt. Maar toen ze voor het eerst in Indonesië waren en de (hun) familie ontmoetten, hadden ze allebei iets met het land en met het klimaat. Ik denk dat dat in de genen zit.

Als de jongeren van de derde generatie op de Molukken komen, wordt hen aangewezen wat de grond van de familie is. Ook al ben je van de derde generatie, toch weet je altijd dat je daar hoort. Alleen, je kiest ervoor om er niet te wonen.”

Het was vooral de derde generatie die in de afgelopen tijd de Nederlandse samenleving heeft opgeschrikt door met (ernstig) geweld te dreigen.

“Je schrikt natuurlijk als je opeens die Molukse jongens zo heftig bezig ziet. Maar voor een deel heeft dat te maken met culturele communicatiepatronen die verschillen van Nederlandse patronen. Molukkers houden van vechten. Ook in Indonesië zeggen ze als er iets aan de hand is: ‘Het zijn zeker Ambonezen’. En dat klopt nog vaak ook. Bovendien zien de Molukse jongeren hier allemaal voorbeelden van gewelddadigheid. Zoals in de jaren zeventig de acties waren geïnspireerd op gijzelingsacties van bijvoorbeeld de Palestijnen, zo zien de jongeren van nu weer de Palestijnse acties op de Westbank. Ik houd mijn hart vast.”

“Maar hier in Nederland zie ik die heftigheid ook bij andere groepen. Het verwonderde mij bijvoorbeeld dat tijdens de golfloorlog jonge Marokkanen de straat opgingen en ‘Kok, moordenaar’ riepen.”

De schrik over de heftige emoties van deze jongeren heeft alles te maken met de vraag naar de integratie van de Molukkers. Hoe verhoudt de integratie in de Nederlandse samenleving zich tot de sterke Molukse gemeenschap die er bestaat, en die door het conflict op de Molukken weer versterkt is?

“De Nederlanders waren erg verrast door de felheid van de Molukkers.

Misschien omdat ze denken: ‘Je bent geïntegreerd, dus helemaal Nederlands. Je ziet er misschien een beetje anders uit, maar je bent toch Nederlands’. Als dan blijkt dat er nog een andere wereld naast zit, schrikken Nederlanders zich vaak rot. Ze kunnen zich niet voorstellen dat je een dubbele loyaliteit hebt.”

“Zoals ik al zei, ik ben opgegroeid in twee werelden. Ik moest leren mij Nederlands te gedragen, ik heb hier een opleiding gevolgd en ben hier gaan werken. Mijn integratie verliep vooral langs de economische lijn, en ik denk dat dat voor anderen ook geldt. Die hebben zich redelijk aangepast aan de Nederlandse samenleving, maar kwamen bij alle hoogtijdagen terug naar de Molukse wijk. Als ik naar mezelf kijk ... ik denk dat ik een mix van alles ben. Ik neem de identiteit aan die ik op dat moment nodig heb. Soms ben ik Fries, soms Nederlands, soms Amsterdams en heel vaak Moluks. Maar ik voel me met Nederland verbonden. Ik fantaseer wel veel over teruggaan, maar pas als ik oud ben. Want ik wil wel alles kun-

nen lezen en overal heen kunnen gaan en dat kan daar niet. Maar het klimaat daar heb ik gewoon nodig.”

“Dat de jonge Molukkers nu zo fel zijn, is vooral een schreeuw om aandacht. Ze willen dat het lot van de mensen met wie ze zich verwant voelen serieus wordt genomen. Maar dat wil niet zeggen dat ze zich niet op de Nederlandse samenleving oriënteren. Integendeel, ze doen gewoon hun werk. Ze willen hier naar school, werken en lekker wonen. Het heeft niets te maken met ‘ik hoor hier niet’. Ambon is heerlijk om even te zijn, maar daarna ga je weer terug naar je eigen leven. Je weet dat er meer is dan het Nederlandse leven. Het is een verrijking van jezelf, van je innerlijk, denk ik.”

Hoe kun je als samenleving en als overheid het beste inspelen op die dubbele loyaliteit?

“Heel lang zijn de verwachtingen naar de eerste generatie immigranten tweeslachtig geweest. Aan de ene kant is er geëist ‘je moet helemaal integreren’. Aan de andere kant hebben overheid en samenleving niet willen erkennen dat de immigranten hier gewoon blijven wonen. Die illusie van de tijdelijkheid leeft overigens ook aan de kant van

de immigranten zelf.

De overheid en de samenleving zouden moeten accepteren dat immigranten verbonden blijven met het land van herkomst, ook als ze er zelf niet zijn geboren. En dat die verbondenheid ook economische kanten heeft.

Begravenisondernemingen bijvoorbeeld hebben al lang door dat de verbondenheid met de grond gevolgen heeft voor de plaats waar en hoe mensen begraven willen worden. Je moet accepteren dat immigranten er een eigen cultuur op na houden, binnen de vier muren van het huis.

Ik heb er zelf wel onder geleden dat ik een heel ander leven leidde binnen het huis en dat ik mij weer heel anders moest opstellen als ik buiten was. Maar dat heeft er wel voor gezorgd dat ik mij redelijk gemakkelijk door de Nederlandse samenleving kan bewegen. Ik ben mijn moeder er toch dankbaar voor dat ze me hard heeft opgevoed. Ik denk dat dat geldt voor meer Molukse gezinnen, maar zij hebben nog het voordeel dat ze bij elkaar wonen in een wijk. Daar kunnen ze hun cultuur beter beleven.”

“Aan de andere kant mag de overheid eisen stellen aan immigranten, zoals in Amerika ook gebeurt. Je komt hier, je spreekt de taal en je hebt je werk en je houdt je aan de wet, maar verder hoeft het niet te gaan. Ja, je mag ook geen overlast bezorgen. De komst van verschillende volken in Nederland, betekent voor de overheid dat zij de verschillende communicatiepatronen van die volken moet kennen. Maar omgekeerd kun

je van al die groepen eisen dat ze zich conformeren aan de Nederlandse wet- en regelgeving.”

Als we dan accepteren dat verschillende groepen die deel uitmaken van onze samenleving een bijzondere band hebben met het land waar zij of hun voorouders vandaan komen, wat betekent dat dan als daar iets gebeurt? Op de Molukken gebeuren nu afschuwelijke dingen. Een deel van het Nederlandse volk, vooral de Molukkers, is daardoor diep geraakt en voelt zich machteloos. Heeft de overheid, heeft de Nederlandse samenleving nog een speciale verantwoordelijkheid tegenover de Molukkers?

“Zoals ik al zei, tillen Molukkers zwaar aan trouw en aan beloften. Dat speelt nu heel erg. ‘Nederland heeft beloofd ... en heeft z'n belofte niet waargemaakt’. Sommige mensen doen heel teatraal en dramatisch over die ‘ereschuld’

van Nederland. Ik vraag me af hoelang je dat nog moet doen, op die belofte zitten. Ooit heeft Nederland zijn belofte niet gehouden, maar het lijkt mij dat je daar toch niet eeuwig op terug kan blijven komen. Wanneer is de streep gezet? Wanneer heeft de Nederlandse overheid voldoende gedaan om die fout goed te maken? Je hoeft niet zo teatraal te doen. Wat deze generatie wil, is gewoon: ‘Nederland doe iets!’

Nederland is een klein landje en kan natuurlijk niet veel doen. Maar de overheid begon meteen zo raar krampachtig te reageren door te beginnen met: ‘Nee, we kunnen niets doen’. Want: ‘We willen geen ruzie met Indonesië’. De overheid leek pas iets te gaan doen toen de dreigementen kwamen. Dat vind ik jammer. Ik weet dat de Nederlandse regering zich wel degelijk

heeft ingezet voor de Molukkers. Minister van Boxtel heeft veel geïnvesteerd in contacten met de Molukse gemeenschap. Hem hoeft je niets te vertellen. En minister van Aartsen heeft regelmatig aandacht gevraagd voor het conflict op de Molukken, bij de Indonesische regering en in internationaal verband.”

“De Nederlandse regering zou duidelijker moeten maken wat je kunt doen, maar ook wat je niet kunt doen. Ze moet meer laten merken van de acties die ze onderneemt, dat gebeurt veel te weinig. Het is goed dat de regering heeft gesproken met een delegatie van de Molukkers en heeft laten zien wat er allemaal is gebeurd. Door de Nederlandse ambassadeur uit Indonesië te laten overkomen, toon je dat je het serieus neemt. Maar dat moet je nu ook nog voor het publieke voetlicht brengen. Veertig jaar geleden was het vanzelfsprekend dat, vanwege de hiërarchie, de overheid maar met drie mensen hoefde te praten en alle Molukkers luisterden: ‘de RMS-regering zegt dit en dat vinden wij allemaal ook’. Dat is nu niet meer zo. De Molukkers zijn vermeerderd in aantal, ze zijn geïndividualiseerd; ze hebben hun eigen kanalen; ze hebben hun eigen mogelijkheden tot nadenken. Dus moet je informatie verspreiden via verschillende publiciteitskanalen, in de richting van alle Molukkers en diegenen die zich verwant voelen. Dat doet de regering nog niet goed, vind ik. Ze is daarin nog een beetje ouderwets.”

Die informatie zou niet alleen goed zijn voor de Molukse gemeenschap. Het lijkt erop de Nederlandse samenleving niet echt heftig is geïnteresseerd in het conflict op de Molukken en wat het teweeg brengt onder hun Molukse landgenoten.

WAPENBROEDERS

“Wie mij niet kent, weet niet dat ik iets met de Molukken heb.... dus het is een verrassing geweest plotseling te horen dat ik naar Bali ben gegaan voor familiebezoek en dat ik ziek ben omdat ik zorgen heb over mijn familie op de Molukken. Mensen die er duidelijk Moluks uitzien, zullen die verbazing minder over zich heen krijgen maar dan blijft toch nog een beetje die andere verbazing over dat je er zo emotioneel bij betrokken kunt zijn.

De buitenwereld ziet weinig van het intense verdriet onder de Molukkers. Zij zien klagende, verongelichte Molukse vertegenwoordigers. Dat is het niet allemaal. Dat andere is er veel meer. Het humane. We hebben allemaal familie daar en door de speciale familiebanden heeft iedereen last van persoonlijk leed.

Ik begrijp niet dat de gebeurtenissen op de Molukken Nederlanders zo weinig gedaan hebben. Het gaat toch om een bevolkingsgroep die hier in het land woont.

Aan de andere kant denk ik dat de gijzelingen in de jaren zeventig nog steeds een zware wissel trekken. Die herinnering zit nog diep in de Nederlandse samenleving. ‘Dat zijn die mensen die gegijzeld hebben. Ze gaan weer dreigen. Ze gaan weer acties ondernemen’. Veel meer weten Nederlanders niet van de Molukse geschiedenis. Die geschiedenis zou meer en beter in de lesboeken aan bod

moeten komen. Het is een bepalend iets uit de Nederlandse geschiedenis. Al was het maar omdat vele Nederlanders hun leven te danken hebben aan Molukkers.”

“Het is goed dat er nu een nationale actie is gekomen, die door Nederlanders is georganiseerd. Nu de media er meer aandacht aan besteden, realiseren meer mensen zich misschien wat een drama zich daar afspeelt, en welke persoonlijke gevolgen dat heeft voor Molukkers hier.”

Dat brengt ons op de rol van moderne media. De televisie brengt ons de beelden van het conflicten op de Molukken en van de acties hier in Nederland; mobiele telefoons en in mindere mate internet zorgen voor razendsnelle communicatie over grote afstand. Wat is de invloed daarvan?

“Ik vind dat nieuwsmedia een twijfelachtige rol spelen. De beelden over Ambon gaan vooral over gevechten. Er zouden ook beelden te maken zijn over bijvoorbeeld vluchtelingenkampen. Ook het gedoe van dat groepje jongeren is veel te veel opgeschroefd; die jongens werden gek gemaakt. Er kwam voortdurend radio en TV langs en ze wisten van gekkigheid niet meer wat ze moesten zeggen. De media suggereerden dat het één grote organisatie is. Dat is het niet. Het gaat gewoon via internet, chatten en weet ik wat al niet meer.”

“Toen kwamen opeens ook weer de treinkapingen in de media te voorschijn. In plaats van dat er aandacht wordt besteed aan alle ellende daar, lijken de media de dingen die hier gebeuren belangrijker te vinden, de relletjes, de bouite uitspraken, en altijd maar weer terugkomen op die treinkapingen. Natuurlijk was het érg toen dat gebeurde. De wijze waarop de tweede gijzeling tot een einde werd

gebracht, was ook erg. Ik heb staan overgeven toen die beschietingen begonnen. Ik werd jaren daarna nog misselijk als ik laag overkomende vliegtuigen hoorde. Maar wat nu gebeurt daar op de Molukken, daar gaat het op dit moment om! Dat terugkomen op wat 23 jaar geleden is gebeurd, stigmatiseert de Molukkers van nu enorm: het zijn actievoerders en treinkapers. Ik vind dat dit is aangedikt door de media.”

“Moderne media als gsm en internet maken het gemakkelijker om allerlei dingen te regelen. We mailen nu bijvoorbeeld over het huren van een huis voor de familie op Bali. Maar de snelle opkomst van digitale middelen versterkt ook de dubbele loyaliteit en identiteit die immigranten er vaak op na houden. Vooral jongeren maken daar gebruik van, kijk maar naar de sites waarop Marokkaanse jongeren zich uitleven. Op Bali moest ik vaak naar een internetcafé om naar het thuisfront te mailen. Daar zaten allemaal jongeren. Mailen met Ambon is nu lastiger, maar de gsm-etjs lopen goed. Daardoor is heel direct contact mogelijk.

De wereld wordt kleiner. Met de huidige digitale middelen komt je thuis steeds dichterbij. Of je neemt je thuis mee. Waar je ook bent, je kunt altijd je eigen thuis weer oproepen. Maar in deze wereld komen ook de gevechten, de verwoestingen en de vluchtelingen van daar dichtbij. En de emoties, de gevoelens van woede, verdriet en onmacht komen dichtbij ... heel dichtbij.”

Kleine chronologie

Jaar	
1596	eerste Nederlanders in Indië
1619	Nederland verovert Batavia (Jakarta)
1942-1945	Japan bezet Nederlands-Indië
1945	Proclamatie van de Republiek Indonesië
1947-1949	Gevechten tussen Nederlandse troepen en het leger van de Republiek
1949	Nederland erkent de Republiek onder leiding van president Soekarno Oprichting Indonesische federatie van 16 autonome deelstaten
April 1950	Molukkers proclameren de Republiek Maluku Selatan (RMS) Soekarno roept Indonesische eenheidsstaat uit
November 1950	Indonesische troepen maken een einde aan de RMS
1951	Overkomst van 4000 Molukse KNIL-militairen en hun gezinnen naar Nederland
1965	Staatsgreep in Indonesië: Soeharto aan de macht
1966	Executie door Indonesië van de tweede RMS-president, mr.dr. Chr. Soumokil Instelling van de RMS-regering in ballingschap, onder leiding van ir. J.A. Manusama Molukkers stichten brand in Indonesische ambassade te Den Haag
1970	Molukkers bezetten ambtswoning Indonesische ambassadeur
1975	Treinkaping door Molukkers te Wijster. Gijzeling Indonesisch consulaat te Amsterdam
1977	Treinkaping door Molukkers te De Punt. Gijzeling school Bovensmilde
1978	Gijzeling door Molukkers in het provinciehuis Assen
1998	President Soeharto van Indonesië treedt af; demonstraties en onlusten in Jakarta. November: botsingen in Jakarta tussen Molukse christenen en moslims
1999	Presidentsverkiezingen in Indonesië: Wahid wordt president Januari: eerste geweldsgolf op Ambon en omliggende eilanden April: geweld op Kai-eilanden Juli: tweede geweldsgolf op Ambon e.o. December: derde geweldsgolf op Ambon e.o.; geweld op Noord-Molukken
2000	Mei: Vierde geweldsgolf op Ambon e.o. September: Vijfde geweldsgolf, vooral op Saparua 16 oktober: gesprek van het Nederlandse kabinet met Molukse delegatie

VERANTWOORDING

Dira Vermeulen werd geboren in 1942 te Garut op Java, als dochter van Lambert Vermeulen en Batsaba Kailola (in oude officiële papieren aangeduid als Amboneesche Christenvrouw). Ze heeft in Leeuwarden op het Gereformeerd Gymnasium gezeten en aan de Vrije Universiteit in Amsterdam Pedagogische Andragogische Wetenschappen gestudeerd. Zij was zes jaar lid van het Inspiraakorgaan Welzijn Molukkers en was in die tijd ook redacteur van het Molukse voorlichtingsblad *Marinjo*. Daarna heeft zij voor de Gemeente Amsterdam gewerkt als beleidsmedewerker Vrouwenemancipatie, uiteindelijk als hoofd afdeling Coördinatie Vrouwenemancipatie. Van 1992 tot 1998 was zij in Amsterdam lid en voorzitter van het Dagelijks Bestuur van deelraad De Pijp. Vanaf 1998 is zij lid van het Dagelijks Bestuur in Stadsdeel Amsterdam Oud Zuid.

Zij is voorzitter van het Moluks Historisch Museum te Utrecht en lid van de Raad van Beheer van Stichting Nusantara (een stichting van twee verzorgingshuizen voor ouderen uit voormalig Nederlands-Indië). Sinds 1996 is zij raadslid van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

In oktober 2000 sprak Rien Rouw, senior-adviseur bij de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, uitgebreid met haar. Uit die gesprekken ontstond dit Nieuwjaarsgeschenk van de RMO: Een kind zonder land.

Literatuur

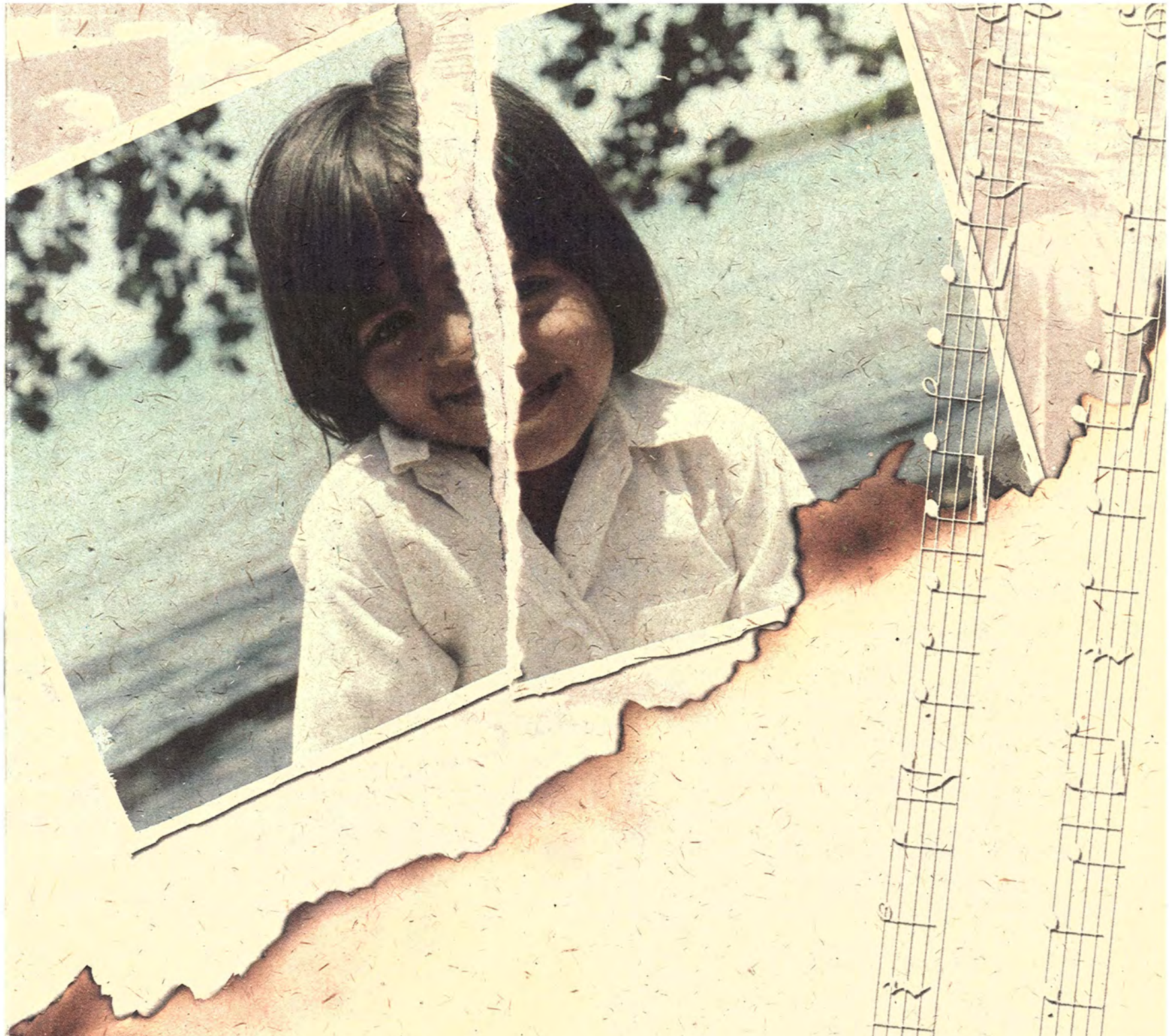
Bij de uitwerking van het interview is gebruik gemaakt van:

Greinier, A., red. (2000), *De Molukken in crisis. Machteloos, ver weg, maar niet wanhopig.*

Actuele onderwerpen. Lelystad: AO (Actuele onderwerpen) BV. Kieskamp, W. et al. (2000), *Indonesië: archipel op drift.*

Trouw dossier NL. Amsterdam: Rainbow Pocketboeken / Trouw.

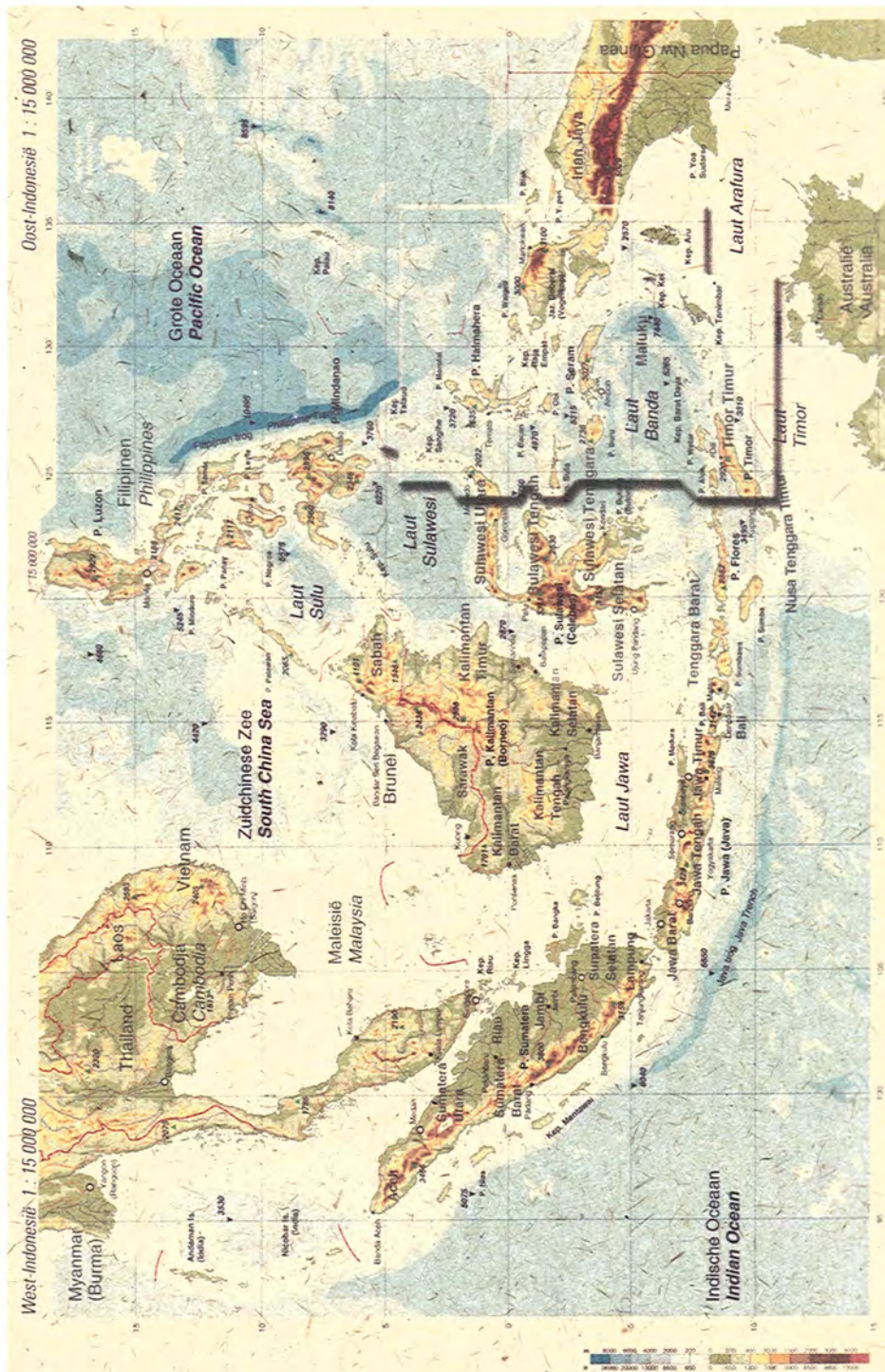
Kayzer, W. (2000), *Van de schoonheid en de troost: De thuiskomst.* Interview met Bazar Samson. Video. Hilversum: VPRO.

RMO
Raad voor
Maatschappelijke
Ontwikkeling

Parnassusplein 5, Postbus 16139
2500 BC Den Haag
telefoon 070 340 52.94
fax 070 340 54 46
E-mail rmo@vws.nl

Indonesia

- Fotos: Moskee: Netwerk Molukkers, Leerdam
- Fotos: Verwoestingen: C.j. Heij, Moluks Historisch Museum, Utrecht
- Fotos: Overige: Moluks Historisch Museum, Utrecht
- Vormgeving & opmaak: Clownfish CC, Wassenaar

Maluku 1 : 7 000 000

Maluku 1 : 7 000 000

Maluku